

Библиотека
„Академија за њисце“

књига 1

Министарство културе и информисања Републике Србије
доделило је средства за суфинансирање пројеката
у области ликовне, примењене и визуелне уметности,
дизајна и архитектуре у 2020. години пројекту

Салон уметничке књије – Уметничка књија – савршени објекти.

Copyright © 2021 Ђорђе Писарев

Copyright © 2021 за Србију, АГОРА, Народна библиотека Крушевац

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама Закона о ауторским правима.

МАШИНА ЗА ЧИТАЊЕ

*Књига као објекат – њамћење снова
и њамћење имаинације*

Први том пројекта „Академија за писце”

приредио

Ђорђе Писарев

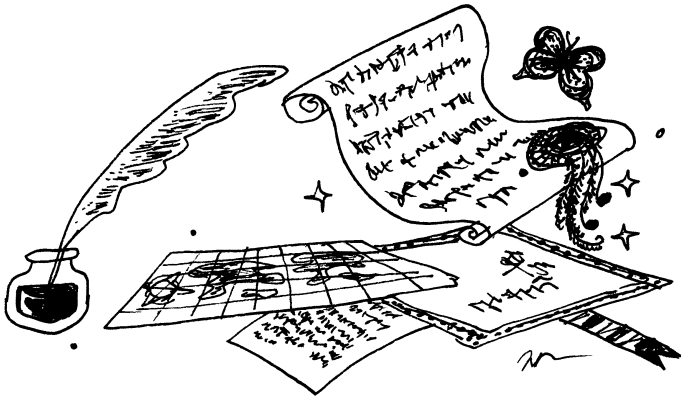
илустрације

Настасја Писарев

*Звијезде с неба падоше на земљу,
као што своје незреле плодове сиресе смоква
кад је заиресе силан вјешар.
А небо ишчезну као књиџа која се смџа.*

Библија

УМЕСТО УВОДА

... Отворио је кофер и спустио је на сто. Била је осминског формата у платненом повезу. Несумњиво је прошла кроз многе руке. Прегледах је; изненадила ме је њена необична тежина. На хрпту је стајало Holly Writ, а испод Бомбај. – Мора да је из XIX века – приметих.

– Не знам. Никад нисам ни сазнао – одговори.

Отворих је насумице. Слова су ми била непозната. Странице, које су ми се учиниле похабане и лоше отиснуте, биле су штампане у два ступца као у Библији. Текст згуснут и сложен у версикуле. У горњем углу били су арапски бројеви. Привукло ми је пажњу то што је парна страна носила број (рецимо) 40.514, а непарна, наредна, 999. Окренух је; полеђина је била нумерисана са осам цифара. На њој се налазила сличица како је то обично у реченицама: сидро нацртано пером, као да га је створила невична детиња рука.

Онда ми непознати рече:

– Погледајте је добро. Никада је више нећете видети. Било је нечег претећег у тој тврдњи, али не и у гласу. Усредсредих се на то место и затворих књигу. Одмах затим је отворих. Узалуд сам тражио слику сидра, лист по лист. Да прикријем своју сметеност, казао сам му:

– У питању је верзија Светог писма на неком хинду језику, зар не?

– Не – одврати.

Затим спусти глас као да ће ми поверити тајну:

– Добио сам је у једном равничарском селу у замену за пар рупија и Библију. Њен власник није знао да чита. Претпостављам да је у Књизи над књигама видео амулет. Припадао је најнижој касти; они који би му стали на сенку окужили би се. Рекао ми је да се његова књига зове Пешчана књига јер ни књига ни песак немају ни почетка ни краја.

Тражио је да пронађем прву страну.

Спустих леву руку на насловну страну и отворих књигу палцем готово слепљеним за садржај. Све беше узалуд: неколико листова стално се уметало између насловне стране и шаке. Као да су извирали из књиге.

– Сада потражите последњу.

Поново ми се изјаловило; једва промуцах гласом који не беше мој:

– Није могуће.

Још увек тихо, продавац Библија ми рече:

– Није могуће, али јесте. Број страница ове књиге је управо бесконачан. Ниједна није прва, ниједна последња. Не знам зашто су нумерисане тако произвољно. Можда да би се дало на знање како изражавање бесконачног низа дозвољава било који број.

Затим, као да гласно мисли:

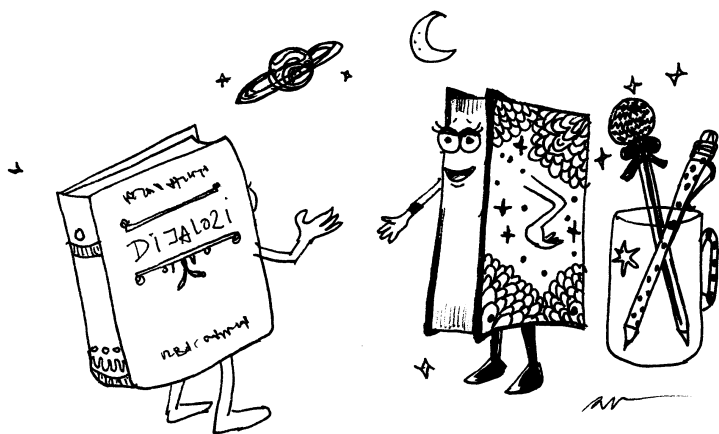
– Уколико је простор бесконачан, налазимо се у било којој тачки простора. Уколико је време бесконачно, налазимо се у било којој тачки времена...

Хорхе Луис Борхес, Пешчана књига

1.

СОЦИОЛОГИЈА
КЉИЖЕВНОСТИ

Књижевни се феномен јавља у три главна вида: као књига, читање и књижевност. У обичном се говору те речи често употребљавају једна место друге. У ствари три наведена појма само се делимично мешају, а границе су им врло неодређене.

Дефинисати књигу није лако. Једина приближно потпуна дефиниција која је до данас сročена толико је нејасна да ју је немогуће употребити: „То је предмет одређеног састава и димензија, на становит начин евентуално превијен или смотан, на коме су утиснути знакови који представљају одређене духовне датости”. Littré оклева између материјалне дефиниције – „књига је свежањ исписаних или одштампаних листова” – и напола интелектуалне дефиниције – књига је „духовно дело, у прози или у стиху, довољно великог опсега да испуни барем један свезак”. Ако се обратимо речи „свезак”, открићемо да је то „броширана или повезана књига” и тиме се нисмо ни мало помакли напред.

У ствари, не постоји једна дефиниција књиге. Свака земља или свака администрација поседује сопствену дефиницију или више њих. У Француској само министарство финансија има једну дефиницију за царину, а другу, различиту, за порезе! UNESCO је предложио универзалну статистичку дефиницију која подвлачи разлику између књиге и периодичке публикације; тако је књига означена као „непериодичка публикација која садржи 49 страница или више”. Једна страница више тражи се у Либану и Јужној Африци. Данска захтева 60 страница,

Мађарска 64, Ирска, Италија, Монако 100! Обрнуто, Белгија се задовољава са 40 страница, Чехословачка са 32, Исланд са 17. Што се тиче Индије, она и најмање брошуре убраја у категорију књига. У Великој Британији дефиниција је финансијска: књига је свака публикација чија је цена најмање шест пенса.

Слабост свих тих дефиниција потиче отуда што књигу третирају као предмет, а не као средство културне размене. Многе од њих обухватиле би „Редовне возње” на железници, а изоставиле неко школско издање Расинове или Молијерове драме. Но занимљиво је, да неке од тих дефиниција воде рачуна о садржају књиге, али ни једна не води рачуна о њеној употребној намени. Књига је ипак „строј за читање” и управо је читање оно што је дефинисано.

Било да је преписивана, штампана или фотографисана, књига има за циљ да омогући умножење и у исто време очување речи; књига намењена једној јединој особи не би имала никаквог смисла. Чини се дакле да би и број читалаца морао ући у дефиницију. Статистичка јединица није примерак, него наслов. У службеним документима не налазимо никакве извештаје о тиражу књиге.

Треба дакле с крајњим опрезом гледати статистичке податке објављене у различитим земљама. Узимамо на пример бројке из 1961. године: чини се да „гиганата производње” – то ће рећи земаља које су објавиле више од 10.000 наслова – има шест; то су СССР (73.999), Велика Британија (24.893), Јапан (24.223), Западна Немачка (21.877), Сједињене Државе (18.060) и Француска (12.705). Такав поредак је апсурдан. Предност СССР-а

требала би да се смањи на половину, јер само 43.822 наслова одговарају књигама у правом смислу речи; остатак чине бесплатне публикације. Са 12.293 оригинална наслова Јапан заузима место иза Немачке која броји 17.090 оргиналних публикација. Напокон, требало би да се Италија, како она представља жртву претерано строге дефиниције књиге (тражи се најмање 100 страница) помакне на разину Француске, а вероватно и изнад ње.

Имајући у виду увоз (превођењем) и поновљена издања (унутрашњим превођењем, као у СССР-у), статистика по насловима може нам предочити у најбољем случају богатство и разноврсност духовног живота једне земље, допушта нам да проценимо (врло апроксимативно) број и продуктивност њених писаца, али нам не нуди никакву мисао о улози читања у друштву.

Да бисмо испитали феномен читања, морали бисмо увести у групу важних чинилаца такође тираже – и то не само тираже књига, већ и тираже новина. Док су тираже новина опште познате, до других је много теже доћи.

Ипак, могуће је створити бар одређену предоцбу о томе што се дешава испитујући потрошњу папира. Нова класификација земаља према подацима о потрошњи папира, узимајући у обзир потрошњу по глави становника – како новинског папира, тако и папира за штампу и писање – омогућује нам да видимо опет седам „великих” у водећој групи, али и да установимо да су им се приближили Низоземска, Швајцарска, Белгија и Скандинавске земље. СССР и Велика Британија учврстили су се на првом месту.

Интересантан је податак добијен поређењем важности књиге и штампе у укупном опсегу штива. Године

1955. у Француској, од 10,6 кг папира за штампање и писање потрошених годишње по једном становнику, на потрошњу индустрије књиге опадао је приближно 1,4 кг. У исто време, потрошња новинског папира била је 9,2 кг. годишње по становнику. Што се тиче речи, код одштампаног новинског папира, уз једнаку тежину и водећи рачуна о типографским разликама, њихов је број већи за половину од броја речи код књижевног папира. Може се дакле рећи да су штива, што их новине стављају на располагање читаоцу, опсегом десет пута већа од оних која истом читаоцу стављају на располагање књиге. Разлика вреди за већину земаља западне Европе (у Великој Британији је тај однос 12 до 13 пута у корист новина); међутим у СССР-у новинска штива већа су само за четири пута, док је у Сједињеним Државама пропорција 200 према 1, што нам допушта, чак изузевши простор који гута издашна реклама, да Американца поставимо на почасно место, али у својству читаоца новина или магазина, а не као читаоца књиге.

Сва могућа штива нису самим тим и стварна штива. Полазећи од горе назначених количина папира, одбијајући неписмене и децу, водећи рачуна о томе да исто издање служи тројци или четворици читалаца, требало би претпоставити да Француз чита у просеку 40.000 речи дневно, а један Енглез три пута толико!

Између осталог, ваља водити рачуна и о ономе што се не прода, као и о извозу. И једно и друго су фактори који теже да умање партиципацију књиге. Заиста, периодичност новина и њихова краткотрајност чине у исто време могућим и неопходним подешавање тиража према продаји. С друге стране, нарочито је у питању књига

која се извози. Што се тиче Француске, крупног произвођача коме извоз представља 20 до 25% од књижевног пословања и приближно шест милијарди годишње (у 1954. год), увоз износи 2,5 милијарде. Можемо дакле проценити „читалачки мањак” француског потрошача у односу наспрам националне производње: мањак износи 12 до 15%.

Књига, како видимо, чини само мали део могућег штива и још мањи део стварног штива. Но чим у разматрање уведемо појам књижевност, положај књиге се указује у повољнијем светлу.

Робер Ескарји, Социологија књижевности

Књига (порекло речи нејасно; могуће од старословенске *kenning* — знак, белешка), у ширем смислу означава сваки писмом фиксиран језични документ већег обима, забележен на лако преносивом материјалу. Предуслов за појаву књиге било је постојање писма и одговарајућег материјала на коме би се писало. Књига је и обично преносиви физички објекат и тело нематеријалних репрезентација или интелектуалног објекта чији су материјални знакови написане или нацртане линије.

Као физички објекат, књига је обично свежањ углавном правоугаоних страница (направљених од папируса, пергамента, велума или папира) оријентираних са једном дужом страном (било лево или десно, у зависности од правца у коме се чита писмо) везаних, зашивених или другачије фиксираних заједно, а затим књиговезаних за флексибилну кичму заштитних корица од тежег, рела-

тивно крутог материјала, тако да, када се отворена предња корица преклопи са довољно масовном количином листова, књига може да лежи равно. Технички израз за овај физички аранжман је кодекс. У историји ручне физичке подршке за дуготрајне писане композиције или записе, кодекс замењује свог непосредног претходника, свитак.

Као интелектуални објекат, књига је прототипски састав толико велике дужине да је потребно знатно улагање времена за њено састављање и још увек значајно, мада не толико обимно, улагање времена за читање. Овај осећај књиге има ограничен и неограничен смисао. У ограниченом смислу, књига је самодовољна секција или део дужег састава, што је употреба која одражава чињеницу да је у древним временима требало да дуги радови буду написани у неколико свитака, а сваки свитак је морао бити идентификован књигом коју је садржао. Тако, на пример, сваки део Аристотелове „Физике” се зове књига, као што и Библија обухвата мноштво различитих књига. У неограниченом смислу, књига је композициона целина таквих секција, било да се зову књиге или поглавља или делови, они су делови.

Међутим интелектуални садржај у физичкој књизи не мора бити састав, да би се назвала књигом. Књиге се могу састојати само од цртежа, гравира или фотографија, или таквих ствари као што су укрштене речи или лутке за изрезивање. У физичкој књизи странице могу остати празне или могу садржати апстрактан скуп линија као подршку за текуће уносе, нпр. рачуноводствених налога, књига заказивања, књига извештаја, књига аутограма, бележница, дневник или роковник, или блок за

цртање. Неке физичке књиге направљене су са страницама које су дебеле и довољно чврсте да подржавају друге физичке објекте, као што је албум (за новинске чланке, листове, цветове ...) или фотографски албум.

Књиге се могу дистрибуирати у електронској форми као електронска књига и другим форматима. У својој „Ревидираној препоруци о међународној стандардизацији статистике о производњи и дистрибуцији књига, новина и часописа” од 1. новембра 1985. године, Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (Унеско) изјавила је да је „уверена да је пожељно да национални органи који су одговорни за прикупљање и извештавање статистичких података који се односе на производњу и дистрибуцију штампаних публикација треба да се руководе одређеним стандардима у смислу дефиниција, класификације и презентације”, како „би се побољшала међународна упоредивост статистика”. Они су дефинисали књигу као „непериодичну публикацију од најмање 49 страница не рачунајући насловне странице, објављену у земљи и учињену доступном јавности”, тако да се статистика књига може прикупити за:

- (а) Владине публикације, тј. публикације које издају јавне управе или њихови помоћни органи, осим оних који су поверљиви;
- (б) Школски уџбеници, књиге прописане за учење и дизајнирани само за интерну дистрибуцију;
- (ц) Универзитетске тезе;
- (д) Сепарати, тј. репринти дела књиге или већ објављеног часописа, под условом да имају наслов и посебну пагинацију и да представљају посебан рад;

БЕЛЕШКА О ИЛУСТРАТОРКИ

Настасја Писарев (Нови Сад, 1986) докторирала је компаративну књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду. Објавила је две књиге књижевне теорије *Последња сџаза хероја* (Мали Немо, 2013) и *Поеџика камерних ѓросџора у ѓрози Милоша Црњанскоџ* (Мали Немо, 2020). Објављивала је теорију и прозу у више књижевних часописа (*Летџоџис Маџџице срџске*, *Кулџура*, *Свеске*, *Поља*, *Улазница*, *Хид*, *Злаџна Греда*, *Повеља*). Њена проза уврштена је у више антологија и избора (*Аџокалиџса јуче, данас, суџра*, *Шексџириџенс*, *Нова ѓрича Новоџ Сада*, *Алмахах ѓрича ДНК*, *Новосадска женска ѓроза*).

Радила илустрације за књиге: *И ноћ се увукла у њеџово срце* Ђорђа Писарева, *Позна вечера џосџође Фиди Ђорђа Писарева*, *У кухињи са Зевсом* Ђорђа Писарева, *Суџерџиџџалице* Душана Радака, *Шџа сањају Фидислави*, *Сџаница за лов на кџџове* Микија Шепарда. Учествовала је на изложби уметничких радова Ликовног круга у оквиру „Art Екса” на Новосадском сајму књига, март 2017. Стипендиста Фонда за младе таленте Републике Србије, ЕФГ Еуробанке, стипендије за студенте докторских академских студија Министарства науке, просвете и технолошког развоја, као и пољске владе. Говори енглески, руски и пољски, служи се јапанским.

САДРЖАЈ

Уместо увода	7
1. Социологија књижевности	9
2. Шта кажу енциклопедије и речници симбола	23
3. Машина за читање	39
4. Када би се побунили јунаци књига	53
5. Библиотека	69
Уместо поговора	81
Литература	85
Белешка о приређивачу	87
Белешка о илустраторки	90

МАШИНА ЗА ЧИТАЊЕ

Прво издање
2021.

Уредник
Ненад Шапоња

Рецензенти
Ненад Шапоња

Лектура и коректура
Снежана Савкић

Припрема за штампу
Саша Пешић

Пласман
Књижара АГОРА
тел. 064-648-22-88;

Издавачи
АГОРА
Зрењанин, Коче Коларова 12 А
Агора – издаваштво, Нови Сад, Илirsка 16 А
е-маил: ns.agora@gmail.com; www.agorakwige.rs

Народна библиотека Крушевац
Трг косовских јунака, Крушевац
www.nbks.org.rs

За издавача
Драгослава Живков Шапоња
Снежана Ненезић

Штампа и њевез
 SAJNOS

Нови Сад, Момчила Тапавице 2

За штампарiju
Радомир Ињац

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
821-82(082.2)

МАШИНА за читање : књига као објекат – памћење снова и памћење имажинације / приредио Ђорђе Писарев ; илустрације Настасја Писарев. – 1. изд. – Зрењанин ; Нови Сад : Агора ; Крушевац : Народна библиотека Крушевац, 2021 (Нови Сад : Сајнос). – 91 стр. ; 21 cm. – (Библиотека „Академија за писце“; књ. 1)

Тираж 1.000.

ISBN 978-86-6053-317-5

COBISS.SR-ID 36210697